

Z knižních novinek Katedry filozofie

Daniel Špelda, *Pravda – dcera času: O původu ideje pokroku poznání*, Červený Kostelec: Pavel Mervart 2016, 294 s.

Myšlenka pokroku poznání není samozřejmá. Obvykle se má za to, že do filosofie a vědy se dostala zvenčí a pomocí záhadných procesů, jako byla třeba sekularizace eschatologie. V této knize je myšlenka pokroku poznání pochopeána jako specifický typ epistemologie, který přiznává času nepominutelnou úlohu při utváření vědění o přírodě. Tato epistemologie měla řešit problémy, jež se objevovaly ve vědě a filosofii 16. a 17. století poté, co se zjistilo, že příroda se neotvírá lidské touze po poznání. První část knihy pojednává o vztahu mezi vědáním a časem v několika proudech renesanční filosofie a vědy (M. Ficino, C. Bovillus, O. Croll, C. Gesner, M. Koperník, J. Kepler). V tomto období se neobjevovalo preskriptivní pojetí pokroku, protože víra v antropocentrickou teleologii světa zahrnovala i možnost dosažení poznání, které jednotlivec potřebuje. Druhá část knihy popisuje, jak raně novověká filosofie a věda odmítly teleologické a vitalistické pojetí světa a nahradily ho představou nekonečného kontingentního univerza složeného z atomů. Dalekohledy a mikroskopy zase přesvědčily filosofy a vědce, že lidská smyslovost není teleologicky uzpůsobena k empirickému uchopení celé přírody. Třetí část představuje základní prvky epistemologie pokroku, jak ji postupně

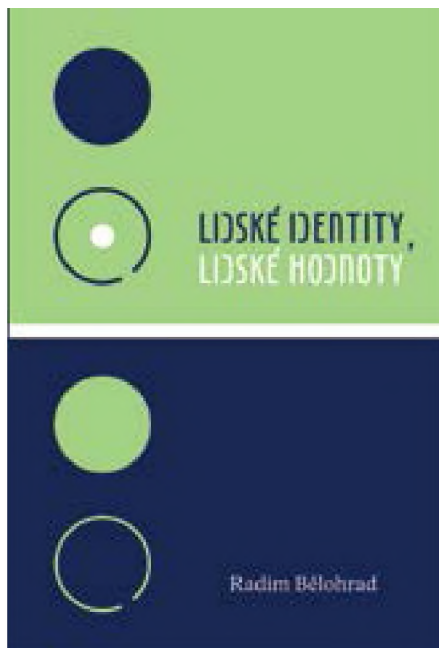

rozvýjeli F. Bacon, G. Galilei a R. Descartes. Tito autoři ještě věřili, že pokrok poznání se v budoucnosti završí a lidé se stanou moudrými vládci přírody. Poslední část knihy popisuje genezi myšlenky nekonečného pokroku poznání. Ve druhé polovině 17. století se totiž původní vznešené cíle pokroku čím dál více vzdalovaly a zamlžovaly, až se nakonec pokrok stal svým vlastním cílem – a tím získal nekonečnost. Tento proces je doložen analýzami prací představitelů Royal Society (R. Hooke, T. Sprat, R. Boyle, I. Newton) i dobových kontinentálních autorů (B. Pascal, P. Gassendi, Ch. Huygens, B. de Fontenelle). V závěru knihy je naznačen způsob, jak byla na konci 17. století myšlenka pokroku přenesena z oblasti vědění o přírodě na jiné subjekty – lidského ducha a celé lidstvo.

Radim Bělohrad, *Lidské identity, lidské hodnoty*, Praha: Dybbuk 2016, 252 s.

V životě se velmi často setkáváme se situacemi, které vyžadují rozpoznání identity člověka. Musíme být schopni identifikovat své blízké a přátele, vědět, komu zaplatit dlužnou částku, na koho se hněvat za urážku či koho pochválit za dobře vykonanou práci. Také jsme si neustále vědomi své vlastní identity.

Víme, že dnes se musíme vyrovnávat s důsledky svého minulého jednání, a to, co uděláme dnes, ovlivní život člověka, kterým budeme za několik let. Většinu z nás také hluboce záleží na tom, aby tady za několik let skutečně takový člověk byl a aby se měl co nejlépe. V běžných situacích jsou naše postoje a hodnoty, které předpokládají identitu, naprosto přirozené a často neuvědomované. Mohou však nastat situace, které vyvolávají palčivé otázky o lidské identitě a jejím vlivu na tyto postoje a hodnoty. Pokud vám v minulosti ublížil zlý člověk, který se od té doby hluboce změnil a napravil, je vaše zlost stále na místě? Pokud mám rozumný důvod se domnívat, že mě nový politický režim zmanipuluje svou ideologií

a přinutí dělat činy, které dnes považují za odporné, ponese za ně zodpovědnost? A má mě dnes vůbec zajímat, zda se tato zmanipulovaná bytost bude mít v budoucnu dobře, jestliže se s ní nedokáží identifikovat? Chovají se lidé, kteří odmítají posmrtně darovat orgány a poukazují na hodnotu tělesné integrity, sobecky a iracionálně? Kniha *Lidské identity, lidské hodnoty* přináší explicitní reflexi vztahu mezi lidskou identitou a praktickými zájmy, kterou tyto kontroverzní případy vyžadují. Autor si klade otázku, zda teoretická reflexe lidské identity může ovlivnit podobu našich praktických postojů a hodnot, do jaké míry může jedinec svou identitu sám utvářet a nakonec také jaká je správná podoba některých těchto postojů a hodnot. Své názory a argumenty staví na kritické analýze koncepcí současných prominentních filozofů, kteří se lidskou identitou zabývají.

Émilie Du Châtelet, *Rozprava o štěstí*, Praha: Dybbuk 2016, 96 s.

Gabrielle-Émilie Le Tonnelier de Breteuil, markýza Du Châtelet (1706, Paříž – 1749, Lunéville) byla jednou z nejvdělanějších žen 18. století. Studovala fyziku a matematiku, zabývala se filozofickými tématy a překládala z angličtiny a latiny. Spolupracovala s Voltairem, dopisovala si s nejvýznamnějšími evropskými učiteli. Respekt současníků si získala dílem *Institutions de physique* (1740), v němž se pokusila o propojení Newtonovy fyziky a Leibnizovy metafyziky. Její překlad a komentář Newtonových *Principiů* je do dnešní doby jediným kompletním překladem tohoto díla do francouzštiny.

Esej *Rozprava o štěstí* tvoří součást rozsáhlého korpusu francouzsky psaných textů, které byly v první polovině 18. století věnovány otázce štěstí – recept na šťastný život hledali například Voltaire, La Mettrie či Helvétius. Štěstí bylo častým tématem rozhovorů, a objevuje se dokonce i v kázáních ur-

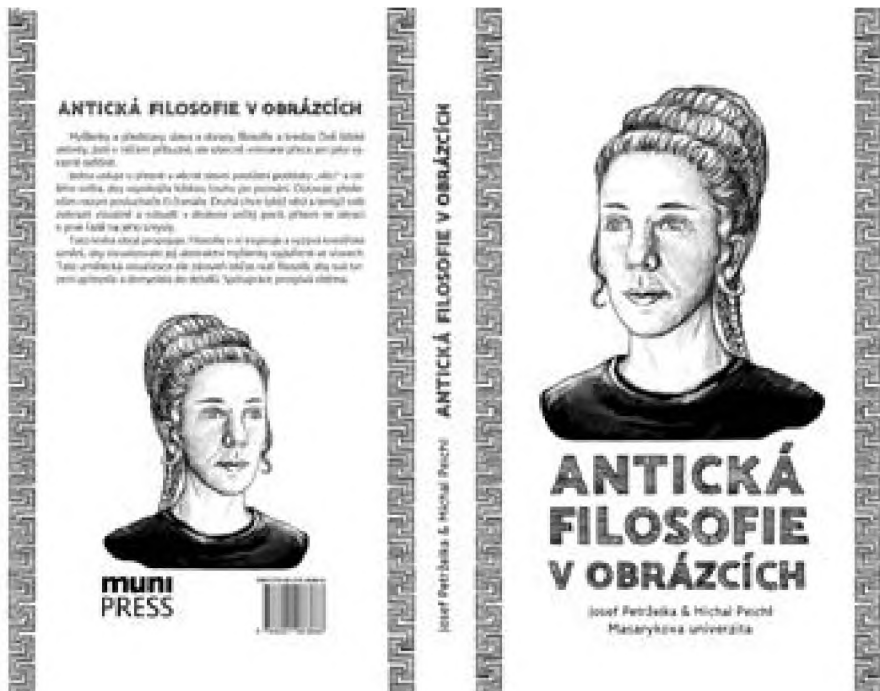

čených prostým lidem. Autorka *Rozpravy*, francouzská vědkyně a filozofka Émilie Du Châtelet, si zde mimo jiné klade otázku, jak mohou štěstí dosáhnout ženy, proto je dnes text považován za jeden z významných dokumentů ženské emancipace.

Rozpravu o štěstí z francouzského originálu přetlumočila Dagmar Pichová. Překlad doplnila úvodem, který seznámí čtenáře s životem a dílem Émilie Du Châtelet, a závěrečnou studií věnovanou pojetí štěstí v 18. století.

Josef Petrželka & Michal Pechl, *Antická filosofie v obrázcích*, Brno: Masarykova univerzita 2016, 104 s.

Kniha systematizuje a uzavírá jednu etapu spolupráce obou autorů, spolupráce, která má za cíl obrazovou ilustraci příhodných motivů z antické filosofie. Čtenář v ní najde na čtyři desítky kreseb Michala Pechla, jež by měly přiblížit někdy s nadsázkou, jindy střízlivěji a věcně jednak celé dějiny antické filosofie, jednak ve větším detailu vybraná témata Aristotelovy filosofie. Tím

je prozrazeno, že kniha obsahuje dva soubory obrázků a také dva příběhy. Každý obrázek je doprovázen filosofickým výkladem, jenž snad lze také považovat za určitou formu příběhu.

První z nich líčí život antické filosofie jakožto dívky a ženy (tento motiv si autoři vypůjčili z Boëthiovy *Filosofie utěšitelky*) od jejího zrození až po konec jejího života, tedy po konec antické filosofie. Tento obrázkový příběh postupuje chronologicky a věnuje jeden či více obrázků nejvýznamnějším postavám a filosofickým směrům tohoto období. Obrázky v tomto rozsáhlejším souboru představují nezřídka nadsázku a chtějí stejně pobavit jako poučit.

Druhý soubor a příběh je systematictější a vykazuje silnější didaktický zámer. Soustředí se na náplň kurzu *Aristotelés I – systém, metodologie a metafyzika* Josefa Petřelky. Pomocí paralely „prvky (jazyka či skutečnosti) – dětské kostky“ zobrazuje souvislost a návaznost Aristotelových logických úvah, jež začínají u jednotlivých slov v *Kategoriích* a postupují až k různým typům úsudků v *Analytikách* či *Topikách*. K tomu jsou v rámci kurzu přidruženy také úvahy z *Metafyziky*, protože v nich Aristotelés zásadním způsobem využívá danosti jazyka a řeči a protože v určitém bodě se jeho úvahy o jazyce a o skutečnosti protínají.